

A. P. Csehov tétlen napjai

Apa ingujjra vetkőzve állt. Inge az ingujjtartó gumipántok fölött, a bicepsz körül laza szövetcacskóként lógott.

Koraőszi délután volt, vénasszonyok nyara. Az iskolás cipő vastag gumitalpa recés nyomokat hagyott a puha aszfalton.

Apa a szoba közepére dobott egy kartondobozt, majd az ingujjával letörölte homlokáról az izzadságot:

– Nézzetek bele! Hátha találtok valami használhatót. A többit levisszük a pincébe.

Kinyitottam a dobozt.

Nem banán volt benne.

Két héttel korábban ugyanis anya egy doboz banánt hozott Markkanen boltjából. Túl puhák és barnák voltak ahhoz, hogy eladhassák.

Három napig ettük, a reggeli kávéhoz, délben főételként, este kalács helyett. Utána hosszú ideig nem kívántam a banánt.

Ebben a dobozban könyvek voltak.

Télforduló környékén tanultam meg olvasni, így aztán reszkető kézzel kezdtem el számbavenni a doboz tartalmát.

De egyetlen Anni Polva, Enid Blyton vagy Astrid Lindgren sem volt benne.

Olyan nevű írókat találtam, mint A. Tolsztoj, V. Katajev, Galina Nyikolajevna, M. Gorkij, Beljajev, Lusenko, A. P. Csehov; a könyvcímek pedig még a neveknél is furcsábban voltak: Távolsban egy fehér vitorla, Történetek a munkáról, Tűzvihar, Bevezetés az öröklődés tanba, Elbeszélések, Válogatott elbeszélések, A kutyás hölgy és más elbeszélések.

Csalódottan hagytam, hogy apa a pincébe hordja a könyveket. Csak miután anya és én Lenin és Sztálin Őszszegyűjtött műveit, mind a negyvennyolc kötetet egyik éjszaka kidobtuk a szemébe, hoztam fel újra a kartondobozt a Puotilába költözésünk után, mert a könyvespolc túlságosan üresnek hatott a szobában.

És bár Csehov A kutyás hölgy és más elbeszélések-je eléggé büdös volt és öt év alatt meg is sárgult, mivel a Karjalai Szovjet Szocialista Tagköztársaságban nyomták, ahol a könyveknek olyan egyforma, jellegzetes szaguk volt, mégis elolvastam, és

meglepődve tapasztalja, hogy a penészszagú lapokon keresztül is áthat az üde orgona, a kánikulában felforrósodott ribizlilevél és a távoli kakukkfű illata, bár ekkor még nem is tudja, mi az a kakukkfű;

hallja a kutya makacs, bánatot legyőző ugatását és a telefondrótok messzi suhogását, az egyre sűrűsödő, disszonáns kattogást, mintha valahol megszakadt volna a drót;

látja a szédítően kék eget, melynek szélére egy sötét, üllő formájú felhő telepszik, érzi a bőrén az égető napot és a szeszélyes, mennydörgést jelző légmozgást.

Mivel

ez a számomra ismeretlen Csehov teljesen váratlanul visszarepített a nyaralások elfeledett, csendes világába.

Bár a körülöttem beszélt nyelv nem orosz, és az emberek sincs nyakig begombolt világos színű nyári ruha, senki nem iszik pezsgőt és nem eszik tokhalat vagy fehér húsú lazacot, nem megy lovagolni és gitáron sem játszik.

De a szomorúság az ugyanolyan.

És bár a fűvön nem kosárszékekben ülünk, hanem katonai pokrócon, amit a padlásról hoztunk le;

bár a fehér, széleskarimájú kalapok helyett a nagymama kamrájából előszedett kendőket és használaton kívüli simlédereseket teszünk a fejünkre, ha a rebarbaralevelek nem tartanak elég árnyéket;

bár a répafield szomszédságában a pokrócra telepettek nem sirályokról, évszázadokról, a munka csodás mivoltáról vagy az emberség jövőjéről beszélgetnek;

az álmosítóan zirregő szitakötők és méhecskék mégis ugyanolyanok.

Ugyanolyan a mennydörgést hozó égbolt, a ragacsos levelű nyírfák nyugtalan suhogása, a beköszönő ősz elutasítani kívánt közelsége és a hosszú, havas téltől való félelem.

De

még ott gőzölög a réz kávéskanna a szaunából kihozott zöldre festett széken, és Eno bácsi Martta néni leégett orrára ragaszt a nyálával egy orgonalevelet.

Martta néni felrebben félálmából, rágyújt egy cigarettára és heves köhögésbe kezd.

– Azt a mindenit, micsoda forróság!

– Menj le a pincébe és hozz egy kis szörpöt! – utasít nagymama. – Annyit tegyél a kancsóba, amennyit mutattam, és tölts rá vizet a vederből – folytatja.

A pincében, a föld és a cementszag nyirkosságában sokáig elidőz.

A naptól elvakított szemnek nehéz hozzászoknia a sötétséghez, a pince tárgyai apránként jelennek meg a retináján, akkor is szürke, alaktalan tömbökként: a favágó tönk és a nyírszagú fahasábok, a fűrész, a cementből öntött tároló, benne szürkés-kék csírájú krumplik.

Mellettük fűrészporhegy tornyosul, rejtekében a tengerből még a múlt télen kivágott jégdarab.

Ráteszi kezét a jégdarabra, és addig tartja rajta, míg a keze teljesen elgémberedik.

Arcát a szürke dérral borított cementfalhoz nyomja. Élvezetes hűvösség fut végig a gerincén.

És amikor felmegy a kancsó szörppel, a már megszokott mondat fogadja:

– Hol voltál ilyen sokáig?

A hangulat azonban megváltozott: világosan érzi és ettől megriad.

Az idő már nem toporog egy helyben. Nyargal, mint a sötét felhők, melyekből le is hull az első, súlyos csepp.

A kávéskannát, a poharakat, a kristály cukortartót, benne a madárkarmokat formázó cukorfogó, a fületlen tejszíntartót, a fánkot és a pokrócot széleseben beviszszük.

A gyorsan szürkületbe borult veranda szent békéjét már fenyegeti az elkerülhetetlen pillanat, amikor valaki az órájára pillant.

– Hova ez a nagy sietség? – kérdezi az idős nő lehangoltan, bár már tudja a választ.

– Holnap munkanap.

Mivel

mégsem Csehov Válogatott elbeszéléseiben vagyunk, hanem az ötvenes évek közepének Finnországában, melyet ki-ki újjáépíteni indul a mellunkyläi fútból feltápaszkodva a textilgyárba, az aszfaltozókhoz, a borbélyhoz, a Fazer édességgyárba, a boltba vagy a Finn-Szovjet Baráti Társaság propagandafilm részlegébe.

– Lesz még vasárnap! – vigasztalnak engem és nagymamát.

Aztán megjegyzik, hogy az esőben a fecske repülni tanítja a fiókáját.

– Máris?

Ez pedig már nagymama.

– Ez a nyár is eltelt.

Ez pedig nagymama testvére, Kaisa.

Nagymamát és engem félelemmel tölt el a vendégek távozása, mert előttünk újra egy hosszú hét áll, tele üres napokkal, míg nagypapa haza nem jön a műhelyből. Nagymama attól fél, hogy unatkozom, én pedig attól, hogy nagymama azt gondolja, hogy unatkozom, és emiatt sírni kezd.

Nagymama néha egész napokat csak fekszik a vaságyon és siratja saját dolgait, amelyek nem tartoznak rám (kicsim), és másra sem.

Én pedig fekszem nagymama mellett, és vele együtt sírok, míg bele nem unok.

Akkor felkelek, kihozok a kamrából egy aludttejet, mely a szakadó esőben ugyancsak síróssá vált, megeszem és kimegyek Tepsizhez nagyapát várni.

Amikor Tepsi meglát, párszor megcsóválja a farkát, de aztán elkezd ásítózni, a mancsaira hajtja a fejét, hunyorít párat, majd kedvetlen álomba merül.

És

Ő tétlenül mászkál az udvaron, felmászik a létrára, bekukucskál az ablakon, hogy vajon felkelt vagy elaludt-e nagymama.

Ha nagymama hanyatt fekszik és horkol, akkor felmászik a tetőre.

A tetőt borító lemez ugyan égeti a talpát és kátrányszaga is van, de a tetőről jó messzire látni.

Odalátszik a náddal benőtt öböl, az ottfelejtett csónak, amellyel jó kis kirándulásokat lehetett tenni még mielőtt az öböl kiszáradt. Mindez az ő születése előtt történt, még azelőtt, hogy nagymama meghízott és depresszióba esett volna.

Odalátszanak a Pikkatylli romjai, a zúgó műút és a Vainio-ház, ahol fejszével öltek meg egy nőt.

Odalátszik Bomannék üzlete, a gyógyszertár és az Elanto üzlet is, ahol közismerten minőségi kenyeret és kevésbé minőségi húst lehet kapni.

Odalátszik a hőségben felperzselődött mező, egy magányos tehén, amint a farkát csóválja és egy kóbor kutya, amint boldogan meg-megállva szagolgatja körbe az árkot.

Nagymamával sokszor csak üldögélünk az asztalnál és az utat bámuljuk. Mindig az utat.

Várákozunk.

A legrosszabb minden második szombaton várákozni.

Akkor kap nagypapa fizetést.

Amikor még kicsi vagyok, nagymama a nap folyamán többször is felteszi a kérdést:

– Vajon hazajön?

Amikor már nagyobbacska vagyok, én magam is emlegetem:

– Hazajön egyáltalán?

Mire nagymama:

– Ez nem a te dolgod, kicsim.

Nagypapának egy óra tájban kellene megjelennie a berkenyénél, mivel tizenkettőkor ér véget a munkaideje.

Ha nagypapa kettőkor, háromkor vagy négykor érkezik haza, nagymamán egyáltalán nem látszik, hogy mérges lenne.

Ha nagypapa ötkor vagy hatkor jön, már egészen biztos, hogy tántorogni fog.

Akkor nagymama nagyon mérgesnek néz ki, de rendkívüli nyugalommal csak ennyit mond:

– Menjetek Tepsivel elé, hogy biztosan hazataláljon.

És akkor én és Tepszi nagypapa elé szaladunk.

Amikor már nagyobbacska vagyok, a nagymama pártján állok, megpróbálok mérgesnek mutatkozni, de nagyapa nem nagyon foglalkozik ezzel, hanem elővesz egy kolbászdarabot a táskájából Tepsinek, nekem pedig a termosza mellől egy tasak likőrös csokoládét, megcsavargatja az orrom és nevetni kezd:

– Na mi van, kisvakarcs?

Nagyapa belép, fizetését átadja nagymamának, aki szó nélkül a komód fiókjába teszi.

Nagyapa leül az asztalhoz, elővesz egy üveg pálinkát a táskájából és leteszi az asztal lába mellé.

– Mondjad neki, hogy hozzon egy poharat! – szól nagyapa hozzám.

– Hozzál neki egy poharat! – mondom nagymamának.

– Mondjad neki, hogy hozzon magának! – válaszol nagymama.

Olyan szombat esték is előfordulnak, amikor nagyapa csak éjjél után ér haza. Vagy még rosszabb esetben csak vasárnap délután.

Fekszem nagyapa takarója alatt, mivel ilyenkor nagyapának nincs mit keresnie a saját ágyában.

A szombat esti kívánságműsornak már rég vége, és már legalább tízszer rám szólt nagymama, hogy aludjak.

A szürkület rátelepedett a fenyőkre.

Nagymama kimegy a konyhába pár kámforba mártott kockacukorért, én pedig a plafont bámulom, azokat a barna foltokat, amelyek réges-régen keletkeztek egy beázáskor.

És miközben a foltokat bámulja, próbálja megragadni tovaszálló gondolatait, melyekről úgy sejti, hogy nagyon fontosak és félelmetesek.

Mindenki kedveli nagyapát és nagymamát, de csak nagyapáról mesélnek történeteket.

Ezek a történetek leginkább nagyapa fiatalkorából valóak, amikor még nagyapa a pehelysúlyúak között birkózott, jóvágású volt és jólöltözött.

Keményített gallérról, jól szabott öltönyről, nyakkendőről és kifényesített cipőről mesélnek.

A történetekben nagyapa táncos mulatságokban és az Esplanadin álló Kappeli-étteremben jelenik meg vagy valamilyen homályos szalonban. Mindehhez alkoholtalalom és hiányosan öltözött nők is tartoznak.

Egy nő jelenik meg abban a történetben is, amelynek megtörténtekor nagyapa már apa, és nagymama rábízta, tologassa a gyerekkocsit és a benne alvó gyereket, apát a Porthan utcában. Nagymama otthon marad főzni.

Ennek a történetnek a női főhőse véletlenül szembejön nagyapával a Porthan utcában, nagyapa pedig udvariasan megemeli a kalapját, és már tolja is be a kapualjba a gyerekkocsit.

És itt egy több órás szünet következik a történetben, amely aztán úgy folytatódik, hogy nagyapa összeszedi a kocsit meg a gyereket a kapuból, és hazamegy ebédelni.

Ezt a történetet gyakran mesélik, és minden alkalommal nagyapa elpirul, de közben nevet, nagymama pedig átmegy a másik szobába, hogy ott megnézzon valamit.

De nagymamát soha senki nem veszi észre.

És a sejtés, amely a plafont bámulva fogalmazódna meg benne, ha nem lenne hozzá túl kicsi, csak felnőttként válik számára világossá: nagyapát még férfinak tartják akkor is, amikor nagymamát már rég nem tartják nőnek.

Nagyapa megérkezik.

Tepsi kérdőn felvakkant majd nekiront az ajtónak.

Nyugtalanul és vadul forgolódik a konyhában, mancsával a hálószoza ajtaját is megkapargatja.

De az ajtó zárva marad, mert nagymama így dönt.

Nagyapa megbotlik a küszöbben.

– Pasztikuli!

Ez a küszöbnek szól, nem Tepsinek. Tepsivel nagyapa hosszan elbeszélget, kolbászt ad neki, az én likőrös csokimat pedig az asztalra teszi.

A zacskó zörög, világosan hallom az ajtón keresztül is, de nem merek átmászni nagymamán, hogy elvegyem.

– El van ázva – súgom nagymamának.

– Pszt! – int le nagymama. – Kíváncsi vagyok, mit fog csinálni.

A kamrában étel után néz, megbotlik és felborít egy széket.

Tepsi boldogan vakkant.

Nagymama megtörli a szemét, és én félek, hogy mindjárt sírni kezd, amikor észreveszem, hogy olyan jóízűen nevet, hogy a takaró csak úgy reng bele.

Én is nevetni kezdek nagyapa takarója alatt úgy, hogy az reng bele és a könnyem is kicsordul.

– Jaj, ez a Nestor! – sóhajt fel nagymama. – Lássuk, mit talál még ki.

Nagyapa pedig kitalálja, hogy enni kellene, aztán ki-menni az udvarra, majd újra megbotlani a küszöbben.

És megint rákezd:

– Pasztikuli!

A Häme megyei Koski az a hely a világon, ahol pasztikulit mondanak basztikuli helyett.

Vagy: A mindenségit!

Vagy: Hogy az a jó kaporszakállú!

Vagy: Én egy éjszaka eliszom azt a viskót, amit te háznak nevezel!

Nagyapa a Häme megyei Koskiból származik, akár csak azok, akik a berkenyéknél időnként vasárnap megjelennek.

Nagyapának kétféle rokonsága volt: halottak és vendégségbe jövők.

A halottakból is kétféle volt: azok, akikről fennmaradt fénykép és azok, akikről csak történetek maradtak fent.

Azokat, akikről kizárólag történeteket meséltek, közelebb érezte magához, mint azokat, akik valamilyen stúdióban ünneplőbe öltözve bámultak rá kifejezéstelenül.

Nagyapa anyja hihetetlenül sovány és ráncos volt. És ő, bár még csak ötéves, rögtön megértette, hogy a csíkos blúz a fehér gombokkal, az egyszínű vasalt szoknya először van az öregasszonyon. Akkor, amikor a kép készült.

Nagyapa történetei azonban nem hozták közelebb hozzá ezt a dédnagymamát: az öregasszony a történetekben sem volt hajlandó engedni a rideg és szúrós

tekintetből egészen addig, amíg negyven évvel később egy jelentős esemény életet nem lehel a halott dédnagy-mama tekintetébe.

Nagyapa apjáról nem maradt fent fénykép, mivel meghalt még mielőtt a gyerekei akkora vagyonna tettek volna szert, amiből elmehetett volna lefényképeztetni magát.

Ezért aztán a dédnagyapja a képzeletében egy eleven és nagyszerű férfi, aki a viskójában üldögél az asztalnál, és bicskával eszegeti a kenyeret és a húst.

Körülötte pedig tíz mezítlábás gyerek nyüzsög, akik közül hat még kicsi korában éhen halt vagy valamilyen betegség vitte el.

Dédnagyapa úgy hajtotta el a gyerekeit, mint a legyeket, de ha maradt egy falat ennivaló, azt feldobta és nevetve figyelte, hogyan verekednek meg érte.

A legfiatalabbat, Nestort, az ő nagyapját dédnagyapa nem állhatta, mert az éles eszű volt és rossznyelvű. Nagy meglepődéssel tapasztalja, hogy ez utóbbi voltaképpen azt jelenti, hogy jó nyelve volt, vagyis jól vágott az esze.

De dédnagyapa pohara akkor telt be igazán, amikor egy nyírfavesszővel kergette végig az udvaron Nestort, akinek az egresbokrot átugorva sikerült elmenekülnie, dédnagyapa viszont beleesett a bokorba.

A sors szeszélye negyven évvel később arra az udvarra sodorta.

A házból semmi nem maradt, egy ablaküvegdarab, egy alapkő vagy egy elgörbült szeg sem, semmi.

A márciusi sápadt, meztelen füzikék fázósan gubbasztottak ott, ahol valamikor a ház – pontosabban a lakók alázatossá rogyant viskója – állt.

De egészen addig kellett elmennie, hogy rádöbbenjen, hogy a viskó udvarán soha nem nőtt egres.

Ez a rádöbbenés azonban nem akadályozza meg abban, hogy képzeletében megjelenjen a nagyapja, amint vadul és büszkén a tövises egresbokrot átugorja.

Dédnagyapa az egresbokros eset után azzal fenyegetőzött, hogy baltával aprítja szét a fiát, ha még egyszer a szeme elé kerülne.

Nagyapa rá se rántott a fenyegetésre, de nagyapa anyja annál inkább. El is bújtatta legkisebb fiát az anyósánál.

Nagyapa fázott és éhezett, de különben egész jól érezte magát: a nagymamája szívesen beszélgetett volna vele, ha lett volna miről.

A jégvirág belepte a házikó egyetlen ablakát, és ezen keresztül lesték, ahogyan a nagy házakban élők szánjainkon a karácsonyi templomozásra igyekeznek.

A nagymama nem tudta eltartani az unokáját, ezért aztán a hétéves fiút eladták cselédnek az egyik nagy házba, ahová más jelentkező nem akadt.

Öt év alatt nagyapa sokféle házat megtapasztalt.

Voltak jó és rossz házak.

A jó házakban a gazda és családja ugyanazt ette, amit a szolgálók. A rossz házakban a gazda csak úgy tett mintha enne, de valójában behúzódott családostul a kamrába, hogy embernek való ételt ehessen: vaját, kását és húst.

De nem csupán szenvedésből állt nagyapa élete a Häme megyei Koskiban.

Kis cselédként megismerkedett azokkal a legényekkel, akiknek távoli rokona volt, unokatestvérük vagy bácsikájuk.

A legények heten voltak testvérek, nem volt sem anyjuk, sem apjuk, aki zaklassa őket.

Akkor mentek halászni és vadászni, amikor nekik tetszett. A kis Nestort is magukkal vitték.

Ugyanabba a vándoriskolába jártak, de a legények nem voltak oda a tanulásért, a tanító pedig mérgében az órák után büntetésből bezárta őket az osztályterembe.

De a legények fogták az elemőzsiás tarisznyájukat, meglóbálták párszor és máris tárva-nyitva állt az iskola ablaka.

Tizenkét évesen nagyapa Helsinkibe szökött és a bátyja, Vihtori szolgálatába állt.

Vihtori jóvágású, bajuszos és kapzsi férfi volt. Olyan, akinek pár év alatt sikerült szert tennie két lóra, hat gyerekre és egy bérfogathajtó-engedélyre.

Nagyapa időnként Vihtori fogatát hajtotta, menekült a rendőrök és a cilinderes urak elől, mivel fogatot csak tizenöt évet betöltöttek hajthattak.

Pár év alatt nagyapának sikerült összekuporgatnia jónéhány márkát és immár készen állt arra, hogy a saját lábára álljon.

Ekkor azonban Vihtori fogta magát és meghalt, nagyapa pedig ott találta magát hat kiskorú gyermek nevelőszülőjeként.

Amikor én gyerek voltam, mind a hat kiskorú már nagydarab és nagyhangú felnőtté cseperedett.

Leginkább Maiju nénit kedveltem.

Maiju néni hangja már a berkenyebokor mögül behalatszott. A hang után megjelent egy fekete kalap, melynek szalagcsokra elevenen ugrádozó mókusfülekre emlékeztetett.

Maiju nagydarab volt és vidám, mondanivalóját harsányan közölte és engem soha nem vett észre, annyira szórakozott volt. Maiju olyannyira szórakozott volt, hogy egyszer az Operába is papucsban ment, amikor Yrjö bácsinak sikerült ingyenjegyeket szereznie.

Yrjö bácsi nem rokon, nem is szerette senki, de azért mindenki csodálta és tisztelte.

Mindig csokornyakkendőt viselt, és ha véletlenül egyszerre tartózkodtunk az udvaron, gyorsan elfordította a fejét. Yrjö bácsi nem tudott a gyerekek nyelvén beszélni, ami miatt én nagyon sajnáltam őt. Folyton fütyörészett, de nem slágereket és még csak nem is orosz mozgalmi dalokat.

Yrjö bácsi a Finn Nemzeti Operában dolgozott portásként, ezért aztán vasárnaponként folyton otthon ült és a behúzott függönyök mögött operákat és baletteket hallgatott akkor, amikor Essu és Svenkka és minden normális ember kint sízett a napsütésben vagy éppen a kutyáját taníttatta.

Yrjö bácsi kétszer nősült. Apa unokatestvérét, Sirkka nénit vette el. Mind a kétszer el is vált tőle. Sirkka néni volt Yrjö bácsi göndör, fekete hajának fodrásza. Sokat

mesélt róla nekünk, mielőtt még először összeházasodtak volna.

Azt mondják, hogy Yrjö bácsi jóvágású, művelt férfi volt, és amikor először virágcsokrostul, lakkcipőstül nagymamánál megjelent, senki nem tudott neki ellenállni.

Akkor sem, amikor Sirkka néni az első válás után úgy vélekedett, hogy Yrjö bácsi a legérzékletlenebb és legunalmasabb férfi, aki valaha is a keze alá került.

Sirkka néninek golyvája volt, ezért volt olyan kidülledő a szeme és ezért volt mindig olyan nyugtalan, hogy három rokont is meglátogatott egy este leforgása alatt, amikor éppen nem az Yrjö bácsi felesége volt.

Az ötvenes évek közepén Sirkka néni hetente kétszer megjelenik nálunk a Fleming utcában: kedden és csütörtökön. Ekkor lett másodszor Yrjö bácsi felesége.

Anya kissé csodálkozik is ezeken a rendszeres látogatásokon, de azért szó nélkül teszi fel a kávéfőni.

Sirkka néni állva iszogatja a kávéját, társasjátékozni kezd velem, de aztán rápillantva az órájára abba is hagyja:

– Hogy elszaladt az idő, mennem...

És a mondatot befejezetlenül hagyva húzza a cipőjét és veszi a kabátját. Az ajtó becsapódik, a csengő azon nyomban megszólal, és anya már nyújtja is a nyitott ajtón keresztül a pár kesztyűt.

És

majdnem egy tél is eltelik, míg Sirkka néni hajlandó megmutatni anyának, mi is van a szatyrában.

Balettcipők.

De Yrjö bácsi csak a következő télen döbben rá, hogy keddenként és csütörtökönként a felesége mégsem balettórákra jár, ahogyan abban megegyeztek.

Újabb válás következik.

Apa és nagymama szerint, valamint szerintem és anya szerint is nagyon jó dolog, hogy Yrjö bácsi már nem családtag.

Mert bár Yrjö bácsi jóvágású és művelt férfi, nem tud olyan lenni, mint a normális emberek.

De nagyapa nevelt gyermekei tudnak olyanok lenni: a kávé és a pálinka mellett, a szaunában vagy a fűben heverészve:

– Én építettem a házat, pasztikuli!

– Mit építettél?

– A házat, én magam, az anyja keservit!

– És egy éjszaka el is tudom inni. Egy olyan házat.

A nevelt gyerekei között nagyapa valahogy törékenynek és túlságosan szégyenlősnek tűnik.

Sajnálja nagyapát, mert úgy látszik, senki nem hajlandó észben tartani, ki is az apa és a gazda a házban.

A nevelt gyerekek fel-felemelgetik nagyapát, a hónuk alá veszik és a pehelysúlyú birkózó teljesen elvész ebben a nagy, fullasztó ölelésben.

A nevelt gyerekek az asztal alá isszák nagyapát, és amikor nagyapa kimerülve a túl forró szaunától és az

erőlködéstől, hogy férfi legyen a talpán, elalszik a fűvön, Maiju néni a hátára kapja és beviszi a vaságyra.

De Hilma és Helmi néni számára nagypapa igazi férfi, lett legyen bár a kisöccsük.

Hilma és Helmi néni együtt jelennek meg a berkenyebokroknál, mivel miután megözvegyültek, egy lakásba költöztek.

Lassan jönnek, mert Hilma néni egyik lábára sántít. Az arcán mély forradás húzódik. A sebet még kisgyerekkorában szerezte, amikor nagypapa egyik testvére, aki később éhen halt, meghajította egy kővel, míg a nemlétező egresbokor alatt üldögélt.

Helmi néni mindkét kezében egy retikül, az egyikben a sajátja, a másikban Hilma nénié.

Én a Hilma néni ölében ülök, mert ő kedvel engem. Van egy fia, Reino, akit Nagy Reiskának is hívnak, hogy megkülönböztessék Kis Reiskától, aki az apám. Reino elvált, a gyerekei az anyjukkal maradtak, ezért aztán Hilma néni szívében mindig van egy hely egy sötét hajú unokahúg számára, aki én vagyok.

Nagymama minden tiltakozása ellenére Hilma nénit elviszem a kisházamba, de a fájós lába miatt nem tud benne helyet foglalni, ezért csak álldogál az ajtóban.

Onnan csodálja Nestort, az én nagypámat, a kezügyességét, hogy micsoda kisházat tudott építeni egy olyan kicsi és jelentéktelen emberkének, mint amilyen én vagyok.

Helmi nénit nem érdeklik a gyerekek, különösen a sötét hajú egyikék nem.

Helmi néninek először kettő, majd öt saját unokája lesz.

Ő sokszor elmegy nagymamával Ruoholahtiba, hogy vigyázzon a kis unokatestvéreire, akiknek apjuk munkában, anyjuk pedig úton volt.

Az unokatestvérek kisebbek, mint ő, sápadtak és folyik a nyáluk, ezért idegenkedik tőlük és inkább a tűzhely sarkához menekül, ahol nagymama, Hilma és Helmi néni állva kávézik és egy piszkos konyharuha sarkába törölgetik felváltva a szemüket.

Az elsuttogott beszélgetésben többször megismétlődik Hämeenlinna város neve, és ahogyan emlegetik, abból rögtön megérti, hogy itt most többről van szó, mint nagymama szülővárosáról.

Az unokatestvérek anyja több mint fél évig van úton, és ő azt is megérti, hogy még nagymamától sem kérdezheti meg az út célját, még akkor sem, amikor kettesben vannak.

Amikor a berkenyebokroknál megjelennek Pollariék, attól fél, hogy lelepleződik, ezért aztán zsebre dugott kézzel, közömbös arccal köpköd az udvaron.

Sohasem szalad Pollariék elé, mivel Tauno bácsi és Kaarina néni mögött elkerülhetetlenül ott jön Helena.

Helena az unokatestvérem.

Helena a legjobb barátom: szeretném, ha az lenne.

Helenának világos, göndör haja van és gödröcskék jelennek meg az arcán, amikor mosolyog.

Ezt

már megtanulta:

a világoshajúak jók, a sötétek rosszak. Különösen, ha lányok.

A mesékben a világoshajúak mindig jók, az életben majdnem mindig.

A mesékben és a dalokban mindig van egy szőke és egy sötéthajú lány.

Általában testvérek, de az is előfordul, hogy nem.

A mesében a szőke általában királykisasszony, a sötéthajú pedig az irigy és gonosz mostohatestvér.

A szőkének az elején nehezebb az élete, de a végén minden jóra fordul.

A sötéthajú az elején nevet, a végén meghal.

A haja napról napra sötétebb lett.

Sötéthajú volt, és emiatt rossztermészetű.

Talán megérte volna megpróbálni jónak lenni, de végső soron az ilyen típusú próbálkozások úgyis kudarcra ítéltettek. A sötéthájúnak semmi nem járt ingyen az életben.

A sötéthajúság sorsszerűség, akárcsak az egykeség.

Eszem a Kaarina néni hozta félig már elolvadt vaníliafagyit, és fájdalmasan tudatában vagyok minden percnek, amit nem Helenával töltök, mely kárba vész. De nem merek Helenára nézni, mert félek, hogy lelepleződöm.

Nagymama észreveszi szorultságomat és kiharancsol bennünket az udvarra játszani, engem és Helenát.

Próbálok húzni az időt, megvárom a másodszori parancsot, és amikor meghallom, közömbös arccal felállok, megvonom a vállam és így szólok:

– Ha muszáj.

Elviszem Helenát az eprekhez, az én eperföldemhez.

A legnagyobb és legérettebb epreket szedem Helena markába. Ezeket éppen neki tartogattam.

Helena szórakozott mosollyal eszegeti az epreket, mivel ilyen és ehhez hasonló dolgok folyton-folyvást előfordulnak a világoshajúak életében.

De még a

fájó búcsút megelőzően, ami fölött Helena távozta után egyedül kesergék a padláson, hosszú és csendes délután áll előttünk, melynek folyását szorongva és féltékenyen felügyelem.

A nap úgy süt, mintha legalábbis világoshajú lennék és a szövetségesem lenne. Helena megtanít arcokat, állatokat, házakat és városokat látni a felhőkben.

És amikor Helena erre ráun, hirtelen elered az eső, a sötéthajúak természetes szövetségesé és elvihetem Helenát a kisházamba, aholis én vagyok a házigazda.

Helena leülhet az egyetlen kisszékre, mégszép. Én a padlóra ülök és lázasan gondolkodom, mit is mondhatnék. Mivel tudnám magamra irányítani Helena szórakozott és bolyongó tekintetét? Megszólalok, Helena udvariasan nevetgél, én pedig dühömben elpirulok.

Magamra vagyok dühös, amiért untatom Helenát.

Helena szeretnék lenni, világos hajat és gödröcskéket akarok, szórakozott és udvariasan unott szeretnék lenni, de kicsi vagyok és sötéthajú és féltékeny Helena gondolataira. Csak miután Helena elmegy, marad időm a délutánt másnak elképzelni:

Fiú vagyok és magas és harmadikos, a kezem tele a hegesztés okozta szikrák nyomaival.

Helena elesik és elszakad a szoknyája. Felemelem Helenát, megvigasztalom és a hegekkel teli kezemmel letörlöm arcáról a könnyeket.

Mégsem.

Fiú vagyok és magas és harmadikos.

Helenával sétálgatunk, amikor rohan szembe velünk egy dühös farkaskutya, melynek fekete a pofája, akár csak Tarunak.

Éppen rávetné magát Helenára, amikor Helena és a kutya közé vetem magam. A kutya megharapja a kezem, de én nem sírok, hanem menekülésre biztatom Helenát, és ő fut is nagyapához. Nagyapa jön és megment engem.

Mégsem.

Fiú vagyok és magas és harmadikos.

Helenával sétálgatunk, amikor rohan szembe velünk egy dühös farkaskutya, melynek fekete a pofája, akár csak Tarunak.

Éppen rávetné magát Helenára, amikor Helena és a kutya közé vetem magam. A kutya megharapja a nyakam és én meghalok. A malmi temetőbe temetnek, márványkövet tesznek a síromra. Helena a sír mellett engem sirat és...

Mégsem.

Én...

Én én vagyok és Helenával sétálgatunk, amikor rohan szembe velünk egy farkaskutya és...

Mégsem.

Kifogytam a farkaskutyából, Helena vonásai kezdenek halványodni, pedig csak pár óra telt el azóta, hogy elmentek.

Nekem

muszáj ismét sötéthajúnak, kicsinek és puha kezűnek lennem.

Muszáj egyedül lennem és a padláson, ahol porszag van és fehér bab, melyet nagymama a következő háborúra és kávéatlan időszakra tett félre.

Muszáj a hétköznapokban élnem, bár vasárnap van, nagyapa fát hasogat, nagymama pedig éppen viszi ki a szemetet.

Muszáj

a holnapban élnem, ahol nem fiú vagyok, de tudok olvasni.

A Karjalai Szovjet Szocialista Tagköztársaságban nyomtatott novellák szereplői, akiket – ha jól értettem – egy A. P. Csehov nevű talált ki, közelebb állnak hozzám, mint azok, akik között élek.

A pasztikuli-koskiséget nem bírom megérteni egészen addig, amíg Väinö Linna meg nem érteti velem a regényében megrajzolt koskiak révén.

De még Leppänen Preetti és Aune, vagy akár az erőszakos Anttoo és az elkínzott Alina életében sem találok annyi nyomorúságot, mint a nagyapa anyjának fotóján.

Sovány, elképesztően sovány és bütykös kezű. A nevet azonban nem tudom.

Az arcvonásai nem árulnak el semmit, még szenvedést sem; nem élő és nem is megkövült.

A történetek, melyeket róla mesélnek, nem róla, hanem azokról a körülményekről szólnak, amelyben élt.

Ez a nő, aki nélkül én nem léteznék, számomra idegen és néma marad,
mígnem

egy márciusi délutánon egy nevetséges véletlen szégye egy deres égerligetbe sodorja őt, a kissé telt, középkorú professzort.

A téli fűzikék sápadtan és csupaszon dideregnek ott, ahol valaha a családi ház, pontosabban a rogyant viskó gubbasztott.

Szégyelli ezt a nosztalgiazó utazást a szülőföldre, már indulna is vissza, amikor egy meglepő ajándékot kap.

Egy hämeenkoski asszonytól kapja. Az egyedüli élő embertől, aki még élve látta dédnagymamát.

Az asszony a hideg szélről kipirosodott orrát egy kötött kesztyűbe törli.

– Nem volt annak a Sulandernének sem tűzhelye, sem sütője, semmije. Egy rakott kályhája volt, és annak tetején főzögetett mindenfélét, ami akadt. De aztán amikor a huszas években a még életben maradt kölykök Helsinkibe kerültek, akkor kezdett el Sulanderné vagyonosodni. Elkezdett szombatoként fánkot sütni, mert kapott pénzt Helsinkiből. De sütője akkor sem volt, ezért aztán otthon megkelesztette a tésztát, itt ni, majd átjött hozzánk megsütni a fánkot, az anyám sütőjében.

És most már

látom őt, az apai dédnagymamámat.

Látom, amint szombatról szombatra, hétről hétre, évről évre, időről időre a tikkasztó hőségben, a sáros őszben, a kopogó fagyban végigmegy az úton, bütykös kezében egy gondosan letakart tepsi fánk.